

Վրաստանը և Հարավային Կովկասի անբաժանելիությունը ԱՌՎԱԿ Կենտրոնի մեկնաբանությունը, 10.09.2025 թ.¹

Սեղմագիր

ԱՌՎԱԿ կենտրոնի մեկնաբանությունը ուսումնասիրում է աշխարհաքաղաքական գործընթացները Հարավային Կովկասում: Հիմնական թեզն այն է, որ չնայած Վրաստանի կողմից Ռուսաստանի դեմ «երկրորդ ճակատ» բացելու մերժմանը, տարածաշրջանը շարունակում է մնալ լայնածավալ հակամարտության սպառնալիքի տակ: Մեկնաբանությունը փաստում է Ադրբեյջանի կողմից հակառուսական հոեւորաբանության ակտիվացումը և նրա մերձեցումը արևմտյան ուժային կենտրոնների՝ Թուրքիայի և Իսրայելի հետ: Նշվում է, որ Իլհամ Ալիևի վարչակարգի կախվածությունն արտաքին դերակատարներից նրան խոցելի է դարձնում մանիպուլացիաների համար, ինչը հակասում է հանրապետության երկարաժամկետ շահերին: Մեկնաբանությունը եզրակացնում է, որ քանի որ Հարավային Կովկասի քաղաքական և աշխարհագրական լանդշաֆտն անբաժանելի է, Ռուսաստանի և Ադրբեյջանի միջև հավանական հակամարտությունն անխուսափելիորեն կներգրավի Վրաստանը, չնայած վերջինիս մեջ Թբիլիսիի չներքաշվելու ջանքերին:

Բանալի բառեր. Հարավային Կովկաս, Վրաստան, Ադրբեյջան, Ռուսաստան, երկրորդ ճակատ, աշխարհաքաղաքականություն, տարածաշրջանային անվտանգություն, հակամարտություն, Թուրքիա, Կախա Կալաձե, Իլհամ Ալիև, Շուշիի հոչակագիր

Իրավիճակի վերլուծություն

Օգոստոսի վերջին Վրաստանում կրկին քննարկումներ ծավալվեցին այն մասին, թե ինչպես են արևմտյան երկրները փորձում ստիպել Թբիլիսիին բացել, այսպես կոչված, «երկրորդ ճակատը» Ռուսաստանի դեմ, որն, ուկրաինականին զուգահեռ, պետք է հյուժեր Մոսկվային և տրոհեր նրա ռազմական ներուժը: Մասնավորապես, 2025 թվականի օգոստոսի 26-ին իշխող «Վրացական երազանք-Ժողովրդավարական Վրաստան» կուսակցության գլխավոր քարտուղար, Թբիլիսիի քաղաքապետ Կախա Կալաձեն հանդես եկավ հնչել ելույթով: Նրա խոսքով, այն ժամանակահատվածում Վրաստանի վարչապետի գրասենյակում հնչեցվել են «սպառնալիքներ, շանտաժ և վիրավորանքներ»: Կալաձեն խոստացել էր անհրաժեշտության դեպքում հրապարակել դրա ապացույցները²:

Ուկրաինայում ռուսական Հատուկ ռազմական գործողության սկզբից (24.02.2022) ի վեր Վրաստանի իշխանությունները բազմիցս հայտարարել են, որ ԵՄ-ն, Ջո Բայդենի վարչակազմը և պաշտոնական Կիևը մշտական ճնշում են գործադրում Թբիլիսիի վրա այս հարցում: Այդ մասին ժամանակին խոսել էր նաև վարչապետ Իրակլի

¹ Մեկնաբանության բնօրինակը (ռուս.) տեղադրվել է մեր կայքում 05.09.2025-ին:

² «Թբիլիսիի քաղաքապետը հայտարարում է Ռուսաստանի դեմ «երկրորդ ճակատ» բացելու Արևմուտքի պահանջի մասին»: Коммерсантъ (ռուս.), 26.08.2025, <https://www.kommersant.ru/doc/7990399> (բեռնման օրը՝ 02.09.2025):

Ղարիբաշվիլին (2021–2024 թթ.)³ և այս պաշտոնում նրան փոխարինած Իրակլի Կոբախիձեն⁴ և անձամբ «Վրացական երազանք» կուսակցության հիմնադիր Բիծինա Իվանիշվիլին⁵, ով համարվում է հանրապետության ոչ ֆորմալ առաջնորդը և Վրաստանում արևմտամետ խմբավորումների հիմնական հակառակորդը: Իշխող կուսակցության գլխավոր քարտուղարի ներկայիս հայտարարությունը հատկանշական է նրանով, որ նա առաջին անգամ բարձրաձայնել է որոշ ապացույցների առկայության մասին, որոնցից կարելի է ենթադրել, որ վրացական կողմը խոհեմությամբ արձանագրել է սկանդալային բանակցությունները «վարչապետի աշխատակազմում»: Պետք է ենթադրել, որ այդ նյութերի հրապարակումը կարող է լրջորեն խարխլել «խաղաղասեր և ժողովրդավարական» Արևմուտքի վարկը, ինչպես նաև որոշակի ազդեցություն ունենալ ԱՄՆ–ՌԴ ներկայիս հարաբերությունների հարացույցի վրա այն դեպքում, երբ վերջիններս գոնե հայտարարությունների մակարդակով ուղիներ են որոնում Արևելյան Եվրոպայում լարվածությունը մեղմելու համար:

Աշխարհաքաղաքական համատեքստը և Վրաստանի հակազդեցությունները

Վերոնշյալի լույսի ներքո Կ. Կալաձեի հայտարարությունը կարող է մեկնաբանվել որպես հակաշանտաժ՝ ի պատասխան 2017 թվականին հաստատված Վրաստանի հետ առանց վիզայի ռեժիմը չեղարկելու ԵՄ սպառնալիքներին: 15.07.2025 թ.-ին ԵՄ արտաքին գործերի գերագույն ներկայացուցիչ Կայա Կալասը վերջնագիր է ներկայացրել Թբիլիսիին՝ պահանջելով ետ կանչել նոր «Օտարերկրյա գործակալների մասին օրենքը», ինչպես նաև չեղարկել «Ընտանեկան արժեքների և անչափահասների պաշտպանության մասին» օրենսդրական փաթեթը, որը ոսոնահարում է ԼԳԲՏԲ+ անձանց իրավունքները: Հակառակ դեպքում Բրյուսելը խոստացել էր «Վիզաների կանոնակարգի 8-րդ հոդվածի հիման վրա ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ, մասնավորապես՝ ակտիվացնել առանց վիզայի ռեժիմի կասեցման մեխանիզմը»⁶: Լայն իմաստով, Բրյուսելի կողմից Վրաստանի հետ առանց վիզայի ռեժիմի չեղարկումը ուրվագծում է ԵՄ-ի կողմից «Անցացման և առևտրային հարաբերությունների խորացման մասին համաձայնագրերից» հրաժարվելու հեռանկար՝ ջնջելով հարավկովկասյան հանրապետության՝ միասնական Եվրոպային ինտեգրվելու ուղու առանցքային մի ամբողջ փուլ:

Կ. Կալաձեի նախագգուշացումը պաշտոնական Թբիլիսիի՝ վերոնշյալ նյութերը հրապարակելու պատրաստակամության մասին և միևնույն ժամանակ նրա

³ «Երկրորդ ճակատ ընդդեմ Ռուսաստանի». Ինչ են ասում դրա մասին Վրաստանում: Gazeta.ru (ռու.), 18.11.2022, <https://www.gazeta.ru/politics/2022/11/18/15804997.shtml> (բեռնման օրը՝ 02.09.2025):

⁴ «Կոբախիձեն հայտարարություն է արել Ռուսաստանի դեմ երկրորդ ճակատի մասին»: РИА Новости (ռու.), 23.02.2025, <https://ria.ru/20250223/front-2001110435.html> (բեռնման օրը՝ 02.09.2025):

⁵ «Իվանիշվիլին հայտարարեց Ռուսաստանի հետ երեքից չորս օր պայքարելու առաջարկի մասին»: RBC (ռու.), 21.10.2024, <https://www.rbc.ru/politics/21/10/2024/6716a71c9a794727b423696b> (բեռնման օրը՝ 02.09.2025):

⁶ Բարատելի Ի., «Առանց վիզայի ճանապարհորդությունը հարցականի տակ է»: Новая Газета Европа, (ռու.), 31.08.2025, <https://novayagazeta.eu/articles/2025/08/31/bezviz-pod-voprosom> (բեռնման օրը՝ 02.09.2025):

հավաստիացումները, որ դրա անհրաժեշտությունը դեռ չկա, կարող են վկայել այն մասին, որ Վրաստանը վստահ է, որ ԵՄ-ն չի համարձակվի չեղարկել առկա վիզային ռեժիմն՝ իր վերջնագրի ժամկետը սպառվելուց հետո: Ավելին, այս վերջնագրի ժամկետի ավարտից մի քանի օր առաջ վրացական իշխանությունները ցուցադրաբար կալանք են դրել ԵՄ հովանու տակ գործող մի շարք խոշոր հասարակական կազմակերպությունների բանկային հաշիվների վրա՝ դրանց մեղադրանք առաջադրելով «սահմանադրական կարգի դեմ գործողությունների համար»: Թբիլիսիի նման դեմարշը կարող է մեկնաբանվել որպես արհամարհանքի դրսևորում Բրյուսելի և նրա սպառնալիքների նկատմամբ: Հավանաբար, Վրաստանի ներկայիս կառավարությունն ունի բոլոր հիմքերը կանխատեսելու, որ ԵՄ-ն և Դոնալդ Թրամփի վարչակազմը, որն այս հարցում աջակցություն է հայտնել դրան, չեն անցնի հերթական սպառնալիքներից այն կողմ: Նույնիսկ վրացի արևմտամետ քաղաքական գործիչներն ու փորձագետներն են խոստովանում, որ միացյալ Եվրոպայում չկա միակարծություն վրացական խնդրի շուրջ, և ԵՄ մի շարք երկրներ կտրականապես դեմ են «անհնազանդ» Թբիլիսիի նկատմամբ կտրուկ միջոցների կիրառմանը: Ուստի, դեռ Կ. Կալասի վերջնագրի հրապարակումից շատ առաջ ակնհայտ էր, որ Բրյուսելը, առնվազն այժմ, պատրաստ չէ արմատական հակազդեցությունների:

Ուստի կարելի է ենթադրել, որ «Վրացական երազանքի» գլխավոր քարտուղարի հնչեղ հայտարարությունը, որը հիշեցնում է շանտաժի մասին «երկրորդ ճակատի» ուղղված էր ոչ միայն և ոչ այնքան հավաքական Արևմուտքին, որքան տարածաշրջանի այլ երկրներին, որոնք հետաքրքրում են ԱՄՆ-ին և, առաջին հերթին, Մեծ Բրիտանիային և ԵՄ-ին, Ռուսաստանի Դաշնության դեմ նոր վստահված պատերազմ նախապատրաստելու ծրագրերի համատեքստում:

Հետևաբար, կարելի է ենթադրել, որ «Վրացական երազանքի» գլխավոր քարտուղարի հնչեղությունն ստացած հայտարարությունը, որը հիշեցնում էր «երկրորդ ճակատի» վերաբերյալ շանտաժի մասին, ուղղված էր ոչ այնքան հավաքական Արևմուտքին, որքան տարածաշրջանային այլ երկրներին, որոնք ԱՄՆ-ի և, առաջին հերթին՝ Մեծ Բրիտանիայի և ԵՄ-ի համար հետաքրքրություն են ներկայացնում ՌԴ-ի դեմ նոր, անուղղակի պատերազմի նախապատրաստման համատեքստում: Վրաստանը կտրականապես հրաժարվեց ներգրավվել նման նախաձեռնության մեջ, սակայն Թբիլիսիում հստակ գիտակցում են, որ տարածաշրջանում հասունանում է հակառուսական տրամադրությունների մեկ այլ օջախ, որը ձևավորվում է նույն արևմտյան կենտրոնների կողմից:

«Երկրորդ ճակատի» մոտեցումն ու կողմերի արձագանքը

Հատկանշական է, որ «երկրորդ ճակատի» մասին քննարկումները Թբիլիսիում նոր թափով վերսկսվել են ռուս-ադրբեջանական հարաբերությունների ճգնաժամի գագաթնակետին հասնելու փուլում: Հարկ է նշել, որ Վրաստանի իշխող կուսակցության գլխավոր քարտուղարը ևս մեկ անգամ խոսել է Արևմուտքի ցանկության մասին՝ ներքաշել

Հարավային Կովկասը կործանարար պատերազմի մեջ Իլիամ Ալիևի՝ արաբական *Al-Arabiya* հեռուստաալիքին տրված հարցազրույցում հնչեցված հակառուսական հայտարարություններից մեկ օր առաջ: Ի. Ալիևը մեղադրել է Խորհրդային Ռուսաստանին 1920 թվականին Ադրբեջանը օկուպացնելու մեջ՝ նշելով, որ հենց այդտեղից է սկիզբ առնում «*Ձանգեզուրի միջանցքի*» հիմնախնդիրը⁷: Սա պարզապես պատմական էքսկուրս չէր, այլ հստակ ակնարկ, որ Ռուսաստանն, իբր, ավանդաբար հանդիսանում է նվաճող երկիր: Ի պաշտպանություն իր դիրքորոշման՝ Ի. Ալիևը հարցազրույցում ուղղակիորեն բնութագրել է ՌԴ ներկայիս գործողություններն Ուկրաինայում որպես «*ներխուժում*»:

Թբիլիսիում ակնհայտորեն հակված են հավատալու, որ ի դեմս ԱդրՀ-ի ՌԴ-ի դեմ ձևավորվել է հենց այդ «*երկրորդ ճակատը*», որն արևմտյան դերակատարները նախկինում չկարողացան կյանքի կոչել ռուս-վրացական սահմանի երկայնքով: Անհնար է չնկատել, որ ի տարբերություն 2024–2025 թթ. ծմռանը, երբ ադրբեջանական AZAL ավիաընկերության ինքնաթիռի կործանման քաղաքական և դիվանագիտական ճգնաժամից հետո իրավիճակը որոշակիորեն կայունացել էր, այս փուլում հակամարտությունը նոր թափ է ստանում: Դա է վկայում նաև այն, որ Վ. Պուտինն ու Ի. Ալիևը չեն բանակցել Չինաստանում ՇՀԿ գագաթնաժողովի շրջանակում, թեև ցանկության դեպքում կարող էին օգտվել այդ հնարավորությունից: Ըստ որոշ ռուսական լրատվամիջոցների, Ի. Ալիևն, այնուամենայնիվ, փորձել է դա անել⁸, սակայն նման պնդումները վիճելի են՝ հաշվի առնելով, որ Ադրբեջանի ղեկավարն ակնհայտորեն միտումնավոր ծրագրել էր իր, ըստ էության, ռուսաստանցի հարցազրույցը *Al-Arabiya* ալիքին՝ Չինաստանի Տյանցզին քաղաքում կայանալիք գագաթնաժողովից ընդամենը օրեր առաջ:

Այնուամենայնիվ, ռուս-ադրբեջանական հարաբերություններում ճգնաժամի դինամիկան դեռևս վերահսկվում է Մոսկվայի և Բաքվի կողմից: Կողմերը փոխադարձաբար պահպանում են մանևրելու որոշ տարածք և լարվածությունը թուլացնելու հնարավորություն, քանի դեռ դե յուրե ուժի մեջ է մնում 2022 թվականի փետրվարի 22-ի՝ «*Ռուսաստանի Դաշնության և Ադրբեջանի Հանրապետության միջև դաշնակցային համագործակցության մասին հռչակագիրը*»⁹: Սակայն իրադարձություններին հետևող փորձագիտական հանրությունը մտավախություն ունի, որ իրավիճակը կարող է հասնել բեկումնային կետի, երբ իրադարձությունների ընթացքի նկատմամբ վերահսկողությունը կկորսվի: Դրան կարող են նպաստել, առաջին հերթին, Արևմուտքում Ադրբեջանի գործընկերներն ու

⁷ «Իլիամ Ալիևը Ռուսաստանին մեղադրել է 1920 թվականին Ադրբեջանը օկուպացնելու մեջ»: NEWSRU.CO.IL (ռուս.), 28.08.2025, https://www.newsru.co.il/world/28aug2025/az_202.html (բեռնման օրը՝ 02.09.2025):

⁸ «ՇՀԿ գագաթնաժողովում ծախսողված Ալիևը հույս ունի հանդիպել Պուտինին Պեկինում. Ռուսաստանի նախագահը կհամաձայնի՝ փրկել իր լուրիկը»: Блокнот Россия (ռուս.), 02.09.2025, <https://bloknot.ru/obshhestvo/provalivshijsya-na-sammite-shos-aliev-nadeetsya-na-vstrechu-s-putinym-v-pekine-soglasitsya-li-prezident-rossii-spasat-ego-pomidory-1451287.html> (բեռնման օրը՝ 03.09.2025):

⁹ «Հռչակագիր Ռուսաստանի Դաշնության և Ադրբեջանի Հանրապետության միջև դաշնակցային համագործակցության մասին»: Kremlin.ru (ռուս.), 22.02.2022, <http://kremlin.ru/supplement/5777> (բեռնման օրը՝ 03.09.2025):

դաշնակիցները, ինչպես նաև Թուրքիան և Իսրայելը, որոնք էական ազդեցություն ունեն Բաքվի արտաքին քաղաքական մանևրների վրա:

Հարավային Կովկասի անբաժանելիության սպառնալիքը

Մի շարք անկախ փորձագետների կարծիքով՝ Ալիևի ռեժիմը օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ պատճառներով ավելի շատ է կախված իր գործերին արտաքին միջամտություններից, քան Վրաստանում իշխանությունը ստանձնած «Վրացական երազանք» կուսակցությունը: Ադրբեջանի էներգետիկ-հումքային կախվածությունը արևմտյան բլոկից, բրիտանական, եվրոպական և ամերիկյան կորպորացիաներից ու բանկերից ներդրումային կախվածությունը և պաշտպանական ոլորտում թուրք-իսրայելական հովանավորությունը փաստացի զրկել են կասպիական հանրապետությանը ՌԴ-ի և Իրանի հետ հավասարակշռված հարաբերություններ պահպանելու հնարավորությունից, որոնց նկատմամբ Արևմուտքը, Մերձավոր Արևելքում իր դաշնակիցների հետ, վարում է ծայրահեղ ագրեսիվ «գալման քաղաքականություն»: Այս համատեքստում կարևոր դեր է խաղում նաև Ալիևի կլանի անձնական ֆինանսական շահերի գործոնը՝ սերտ կապերը արևմտյան օֆշորային ընկերությունների հետ և Եվրոպայում ունեցած էլիտար անշարժ գույքի երկար ցուցակները: Սա չի կարող չհանգեցնել մի իրավիճակի, երբ իշխող ռեժիմի սուբյեկտիվ շահերը գերակշռում են երկրի արտաքին քաղաքական կուրսում և հաճախ կարող են հակասել պետական շահերի պրագմատիզմին:

Այս առումով Ի. Ալիևը զգալիորեն ավելի թույլ կերպար է, քան Բ. Իվանիշվիլին, և նա ի սկզբանե ենթակա է արևմտյան կենտրոնների մանիպուլյատիվ ազդեցությանը: Ամենայն հավանականությամբ, հենց այս իրողությունն են նկատի ունեցել ռուս քաղաքական գործիչները, երբ ռուս-ադրբեջանական ճգնաժամի հերթական սրացման համատեքստում պարբերաբար հայտարարում են, որ ստեղծված իրավիճակի համար մեղավոր են հենց արևմտյան ուժային կենտրոնները: Նման հայտարարությունները շատերի կողմից ընկալվում էին թերահավատությամբ և նույնիսկ հեգնանքով: Այնուամենայնիվ, Ի. Ալիևի ինքնուրույնության պակասի մասին պնդումներն օբյեկտիվորեն հիմնավորված են և հաստատվում են այն փաստով, որ Ադրբեջանի ղեկավարի արմատական հակառուսական հայտարարությունները չեն համապատասխանում իր հանրապետության երկարաժամկետ շահերին, որը գտնվում է ծայրահեղ խոցելի անվտանգության գոտում:

Ներկայումս մամուլում ռուս-ադրբեջանական հնարավոր ռազմական բախման թեման պաշտոնական Մոսկվայի և Բաքվի համար այլևս տաբու չէ: Ադրբեջանցի քաղաքական գործիչները և իշխանամետ քարոզիչները ավելի ու ավելի են խոսում Ռուսաստանի օկուպացիոն քաղաքականության, խլված «ադրբեջանական Դերբենդի», հանրապետությունում ՆԱՏՕ-ի բազաներ հիմնելու և, այսպես կոչված, «Թուրանի բանակի» ստեղծելու համար աշխատանքները ակտիվացնելու անհրաժեշտության մասին: Ի պատասխան՝ ռուսական կողմն՝ ի դեմս անկախ քաղաքական գործիչների,

պատգամավորների և փորձագետների, նույնպես ակտիվացնում է հոետորաբանությունը «երկրորդ ճակատի» մասին, ինչի ստեղծմանն, ըստ իրենց, անխուսափելիորեն տանում է «Արևմուտքի կողմից հրահրված Բաքվի անմիտ քաղաքականությունը»¹⁰: Որոշ ռուս փորձագետներ անթաքույց կերպով վերլուծում են Ադրբեջանի զինված ուժերի ներուժի և հզորության տվյալները, դիտարկում Անկարայի և Բաքվի այլ դաշնակիցների օգնության հավանականությունը և կանխատեսումներ անում ռուս-ադրբեջանական ռազմական հակամարտության ելքի վերաբերյալ¹¹: Այսպիսով, «երկրորդ ճակատի» կամ «հարավային ճակատի» մասին բանավոր պատկերացումները միջազգային մեդիա տարածքում գնալով ձեռք են բերում հստակ ուրվագծեր և աշխարհագրություն:

Վերադառնալով կոլեկտիվ Արևմուտքի հետ Վրաստանի հակամարտությանը, կարելի է ենթադրել, որ Թբիլիսին կարծում է, որ ԵՄ-ի հետ հարաբերությունների վատթարացման գնով կարողացել է խուսափել Ռուսաստանի դեմ ռազմական գործողությունների ասպարեզ դառնալու սպառնալիքից: Մինչդեռ տեսական և գործնական առումով ամեն ինչ շատ ավելի բարդ է:

Հարավային Կովկասի աշխարհագրությունն անբաժանելի է հատկապես խոշոր շահագրգիռ տերությունների հնարավոր ռազմական բախման տեսանկյունից: Մոսկվայի և Բաքվի միջև բախման դեպքում «երկրորդ ճակատն», ըստ էության, անխուսափելիորեն դուրս է գալու ռուս-ադրբեջանական սահմանագոտուց և ընդգրկելու է ողջ Սևծովյան-Կասպյան տարածաշրջանը՝ ոչ միայն Մեծ Կովկասի երկայնքով, այլև հարավային ուղղությամբ, հայ-թուրքական և վրաց-թուրքական սահմաններով: Մինչդեռ, պատճառն այն է, որ օրակարգում է լինելու ոչ միայն ռուս-ադրբեջանական հարաբերությունների ապագան և Ադրբեջանի ճակատագիրը լայն իմաստով, այլ ամբողջ տարածաշրջանում անբաժանելի գերիշխանության և ռազմական ներկայության հարցը՝ կա՛մ Ռուսաստանի, կա՛մ արևմտյան բլոկի կողմից՝ Թուրքիայի միջոցով: Այս տրամաբանության համաձայն՝ Վրաստանի կոշտ դիրքորոշումը թույլ տվեց ոչ թե տեղաշարժել աշխարհաքաղաքական ճակատը դեպի Ադրբեջան, այլ ընդամենը հարավկովկասյան պատերազմի բռնկման հավանական օջախը տեղափոխել իր սահմաններից դեպի արևելք: Սակայն սա չի փրկի Թբիլիսիին լայնածավալ ռազմական գործողությունների գոտում հայտնվելու սպառնալիքից:

Դեռևս 2014 թվականի օգոստոսին, երբ Ռուսաստանը սկսեց Դաղստանի տարածքով դեպի վրացական սահման «Ավար-Կախեթական ճանապարհ» բարձր լեռնային մայրուղու ինտենսիվ շինարարական աշխատանքները, Թբիլիսիում լրջորեն մտահոգվեցին այս

¹⁰ Ստոլյարով Մ., «Երկրորդ ճակատ» – Անդրկովկաս. Ինչու է Ադրբեջանն ընտրում ռազմականացման ուղին»: Stoletie.ru (ռուս.), 25.08.2025, https://www.stoletie.ru/tekuschiy_moment/vtoroj_front_zakavkazskij_666.htm (բեռնման օրը՝ 03.09.2025):

¹¹ «Բանակը մոբիլիզացվել է, պլանը կազմված է, Ալինն արդեն մշակել է հարձակումը, ի՞նչ պետք է սպասի Ռուսաստանը»: Tsargrad (ռուս.), 27.08.2025, https://tsargrad.tv/dzen/armija-mobilizovana-plan-svjorstan-aliev-uzhe-otrabotal-napadenie-chego-zhdet-rossii_1350928 (բեռնման օրը՝ 03.09.2025):

նախագծի վերաբերյալ: Չնայած ռուսական կողմի այն հավաստիացումներին, որ կիրճերով և լեռնաշղթաներով տասնյակ կամուրջներով և թունելներով անցնող մայրուղին նախատեսված է փոխշահավետ կապի և առևտրի համար, Թբիլիսիում ավելի ու ավելի հաճախ, և ոչ անհիմն, սկսեցին խոսել դրա ռազմական նշանակության մասին¹²: Այս նախագիծը տազնապով են ընդունվել նաև Բաքվում, որտեղ հիշեցրել են, որ նշված ճանապարհը ՌԴ-ի համար ամենակարճ և ամենահարմար ելքն է վրացական Կախեթիով դեպի ադրբեջանական Զաքաթալա և Կուրի հովտի երկայնքով ձգվող Ադրբեջանի արևմտյան սահմանները, որոնք ամենախոցելի են արդյունավետ պաշտպանություն կազմակերպելու համար բնական պատնեշների բացակայության առումով:

Այն ժամանակ Ադրբեջանը գերադասեց չիրապարակել իր մտահոգությունները՝ հավանաբար չցանկանալով վտանգել Մոսկվայի հետ հարաբերությունների դրական դինամիկան: Թբիլիսին այս հարցում առավել վճռական էր տրամադրված՝ պայմանավորված 2008 թվականի «Օգոստոսյան պատերազմով» ստեղծված քաղաքական և դիվանագիտական ճգնաժամով: Ինչևէ, Մոսկվայի վրա ոչ մի ազդանշան չազդեց, և «ռազմական նախագիծ» հորջորջված «Ավար-Կախեթական ճանապարհը»՝ նախատեսված Հարավային Կովկասի սիրտ արագ թափանցելու համար, կառուցվեց ռեկորդային ժամանակում: Այժմ Թբիլիսին համանման վտանգ է զգում Թուրքիայի կողմից, որը ռուս-ադրբեջանական հակամարտության դեպքում, համաձայն 16.06.2021 ստորագրված «Շուշիի հռչակագրի»¹³, պարտավոր կլինի գործել ի պաշտպանություն իր դաշնակցի: Այս դեպքում Վրաստանը, իր կամքին հակառակ, կդառնա հակառակորդ կողմերին ուժեր և ռեսուրսներ հասցնելու հիմնական նյութատեխնիկական ճանապարհը, հետևաբար՝ ինտենսիվ ռազմական գործողությունների անմիջական ասպարեզ և «երկրորդ ճակատ»:

Հարավային Կովկասի քաղաքական աշխարհագրության անբաժանելիությունը կասկածից վեր է, ինչպես նաև այն աքսիոմատիկ պնդումը, որ այս տարածաշրջանում պատերազմը կլանելու է նրա բոլոր սահմանները և կրելու է տոտալ բնույթ: Թբիլիսիից ստացվող մշտական ազդակները՝ «երկրորդ ճակատի» վերաբերյալ արևմտյան շանտաժի մասին հիշատակումներով, ակնհայտորեն վկայում են այն մասին, որ Թբիլիսին փորձում է զգուշացնել իր անմիջական հարևաններին այն աղետի մասին, որը հավասարապես սպառնում է բոլորին:

¹² «Ավար-Կախեթական ճանապարհ. սպառնալիքներ և հնարավորություններ»: Regional Dialog (ռու.), 11.12.2014, <https://regional-dialogue.com/ru/avaro-kakhetkaia-doroga/> (բեռնման օրը՝ 03.09.2025):

¹³ «Շուշիի հռչակագիր Ադրբեջանի Հանրապետության և Թուրքիայի Հանրապետության միջև դաշնակցային հարաբերությունների մասին»: Prezident.az (ռու.), 16.06.2021, <https://president.az/ru/articles/view/52122> (բեռնման օրը՝ 03.09.2025):